

Vladimír Dubský: Závodní výbory a rady v předmnichovském Československu, Práce, Praha 1984, 293 stran

Problematikou, které doc. Dubský věnoval svoji monografii, se musí zabývat prakticky každý autor, jenž zkoumá otázky hospodářského, sociálního, ale též politického a právního vývoje Československa. Jednotlivé otázky byly ovšem dosud zkoumány buď jen okrajově, nebo dílčím způsobem, kdežto v daném případě jde o komplexní rozbor.

Do jeho úvodu je zařazen nástin vzniku odborových organizací pracujících, který autor řadí do druhé poloviny 19. století (Anglie), od nichž byl další krok k ustavení instituce závodních důvěrníků, jako zprostředkujících činitelů mezi *všemi* dělníky a zaměstnavateli. Práce pak stručně sleduje jejich právní zakotvení a činnost v prvních poválečných letech v některých evropských zemích.

Úvahy o situaci u nás začíná popisem poměrů po I. světové válce, kdy myšlenka dělnických rad, jako nástroje boje o politickou moc, měla u nás jen omezený přímý ohlas. Na druhé straně autor správně konstatuje, že v souvislosti s nastolením požadavků socializace se zákonitě objevila i myšlenka spolurozhodování dělnictva. Nejvýrazněji tomu bylo v hornictví, kde jak známo se nejvíce projevovaly tlaky na postátnění. Autor sleduje genezi zákonů o závodních a revírních radách, účasti na správě závodů a na zisku a o rozhodčích soudech z roku 1920 a výnosu o výborech důvěrníků na státních železnicích z téhož roku. V dalších oblastech se však v souvislosti s pořádkou revoluční vlny nepodařilo již zastupitelské orgány dělnictva prosadit.

Další předpis, zákon o závodních výborech č. 330/1921 Sb., byl ovšem podstatně méně pokrokovější než předchozí normy, což práce dovozuje nejen z jeho jednotlivých ustanovení, ale též aplikační praxe (bylo např. bráněno vytváření závodních výborů v některých oblastech ekonomiky, mařena jejich volba apod.).

V souvislosti s konkrétními politickými poměry vykryštovala nakonec myšlenka svolání celostátního sjezdu závodních výborů, rad a důvěrníků, kterou podporovala zejména KSČ. Po dlouhých a značně složitých přípravách, kdy bylo třeba mimo jiné překonat odpor reformistických odborových ústředen, se nakonec na počátku října 1924 sjezd v Praze sešel. V jeho rezolucích byly formulovány četné požadavky pracujících na řešení palčivých sociálních problé-

mů, zlepšení předpisů o závodních radách a další. K hlavním výsledkům jednání náleželo zvolení ústředního koordinačního a řídicího orgánu Celostátního dělnického výboru.

Tento fakt klade V. Dubský do souvislosti s taktikou jednotné fronty, kterou v tomto období KSČ prosazovala. V jejím rámci začal vycházet časopis, byly zvoleny oblastní dělnické výbory, jako mezičlánky hnutí apod. CDV se též stal jednou z důležitých základen prosazování linie sjednocovacího procesu odborů u nás, které však bylo reformistickými předáky trvale mařeno. Práce sleduje různé formy sociálních bojů v jednotlivých částech republiky, seznamuje s legislativní úpravou i praxí sociálního pojištění, formami útoků kapitalistů na práva pracujících i s jejich bojem na svoji obranu.

Značná pozornost je zde věnována známé novele zákona o sociálním pojištění z roku 1928, jejíž přijetí zároveň signalizovalo i oslabení pozic Rudých odborů, které díky jejich tehdejšímu vedení podceňovaly práci v závodních výborech, radách a důvěrnických sborech. Ačkoli v souvislosti se závěry V. sjezdu KSČ došlo v tomto směru k nápravě a po květnovém sjezdu Rudých odborů (1929) se i zde do popředí dostaly marxistické síly, nepodařilo se jim zastavit úbytek hlasů, které byly pro komunistické odbory odevzdány ve volbách do závodních výborů.

Krizi 30. let sleduje doc. Dubský nejprve na poklesu počtu závodních výborů, jakožto důsledku uzavírání továren. Zároveň došlo k poklesu jejich aktivity, protože dělníci se báli uplatňovat svoje práva. A konečně, vzhledem k tomu, že při výlukách uplatňovali zaměstnavatelé politický klíč, došlo i k zužování pozic Rudých odborů a tím i dalšímu úbytku v zaměstnaneckých zastupitelských orgánech. Na druhé straně si však Rudé odbory zachovaly vysoký stupeň aktivity, což se projevilo jednak v organizování akcí za společný postup (např. v roce 1930 v Praze), jednak přinutily reformisty k důraznějšímu vystupování. V této části pak autor podrobně popisuje činnost závodních výborů, směřující k vyřešení svízelné situace proletariátu, zejména, pokud se v ní realizovala taktika jednotné fronty.

Dále je sledován dopad politiky tzv. silné demokracie na dělnické hnutí a poukázáno na to, že vinou praktik předáků socialistických stran a odborů se dařily represivní zásahy mocenského aparátu proti revolučnímu hnutí. Markantně se to mimo jiné projevilo při přijetí zmocňovacího zákona z roku 1933, útoky na KSČ a její složky atd.

V polovině 30. let začaly KSČ a Rudé odbory prosazovat linii společného postupu s reformisty na půdě závodních výborů, která se vcelku úspěšně dařila. Dominujícím momentem se v tomto období stal boj proti fašismu. Komunisté začali intenzívně usilovat o sjednocení všech odborových organizací, jako součásti politiky jednotné a lidové protifašistické fronty. Tato snaha měla svoje dílčí úspěchy, ovšem, jak známo, vinou socialistických stran nedošlo u nás nikdy k jejímu plnému uplatnění.

Vedle podrobného popisu průběhu a výsledků voleb do závodních rad v jed-

notlivých místech republiky v 30. letech jsou rozebrány i další významné události, jakými byl např. boj na obranu demokratického Španělska, podíl odborů na přípravě obrany republiky a jejich vystoupení proti fašismu a další. Úsilí bránit vlast vyznělo nakonec naprázdno a v období tzv. II. republiky byla činnost zastupitelských orgánů pracujících oklešťována až posléze zcela eliminována.

Monografie V. Dubského obsahuje daleko více, než by bylo možno soudit z jejího názvu. Vedle vskutku zevrubného rozboru složení, činnosti a vývoje závodních rad a výborů je tu i množství zajímavých postřehů, týkajících se historie odborového hnutí v buržoazní republice a neopomíjí ani osvětlení širších politických, sociálních a ekonomických souvislostí, aniž by však odbočovala do zbytečných detailů. Popis jednotlivých událostí i zobecňující závěry opírá o solidní studium pramenů a literatury. Celkově tak posuzovaná práce je vítaným přínosem i pro právní historiky, jimž poskytuje zajímavý pohled na poměry ve zkoumané oblasti v období buržoazní republiky.

Pavel Mates